

**Mezinárodní vědecká konference *Rudolf Šrámek a onomastika*,
Brno, 22. ledna 2009**

22. ledna 2009 proběhla konference *Rudolf Šrámek a onomastika*, na jejímž uspořádání měli zásluhu členové katedry v čele s vedoucí katedry Evou Minářovou a hlavní organizátorkou konference Janou Marií Tuškovou. Program tvořilo několik referátů předních osobností české i zahraniční onomastiky, v nichž byl hodnocen mj. přínos R. Šrámkovy práce pro tento obor.¹

Konferenci zahájila E v a M i n á ř o v á nástupem vědecké práce a dosavadního života jubilanta od dětství přes gymnaziální léta spjatá s Hlučínskem a vysokoškolská studia na Masarykově univerzitě (na Filozofické fakultě studoval ruský jazyk a český jazyk se zaměřením na dialektologii, slavistiku a germanistiku) až k jeho vědecké práci od počátků do současnosti. Učiteli Rudolfa Šrámkovy v Brně byli mj. F. Trávníček,

¹ Při příležitosti této konference a významného jubilea profesora Rudolfa Šrámkovy vydala katedra též publikaci J. Tušková, I. Kolářová, *Bibliografie Rudolfa Šrámkovy za léta 1956–2008*, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Brno 2008.

J. Kurz, A. Lamprecht a také A. Kellner,² který se zřejmě z velké části podílel na formování jubilantovy vědecké dráhy dialektologa. Šrámkovým školitelem ve vědecké aspiranturě (1961–1964) byl profesor Karlovy univerzity Vladimír Šmilauer, který významně ovlivnil jeho zájem o onomastiku. E. Minářová připomněla nejvýznamnější práce, na nichž se jubilant podílel a které patří ke stěžejním dílům české i evropské onomastiky: s L. Hosákem napsal R. Šrámek *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I* (1970) a *Místní jména na Moravě a ve Slezsku 2* (1980), s I. Luttererem a M. Majtánem *Zeměpisná jména Československa* (1982) a později s I. Luttererem *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje* (1997, 2. vyd. 2004). Publikace jsou dodnes citovány v onomastických pracích českých i zahraničních³ a účastníci konference *Rudolf Šrámek a onomastika* na nich ocenili především schopnost jubilanta a jeho kolegů-onomastiků zaujmout odbornými výklady nejen lingvistu, ale i zájemce z „nelingvistické“ veřejnosti. Za vrcholy onomastické práce R. Šrámkova lze považovat monografie *Úvod do obecné onomastiky* (Brno, 1999), *Beiträge zur allgemeinen Namentheorie* (Wien 2007) a spolupráci na rozsáhlé publikaci *Dějiny české jazykovědné bohemistiky*⁴ (Praha 2007), v níž zpracoval kapitolu *Onomastika* o vývoji onomastického bádání v českých zemích.

Význam Rudolfa Šrámkova pro českou i zahraniční onomastiku připomněli ve svých vystoupeních M. Harvalík, I. Hausner, A. Ciešlikowa, P. Žigo a P. Boháč. Nástin české onomastiky v mezinárodním kontextu byl obsahem vystoupení Milana Harvalíka. V přínosu R. Šrámkova pro českou i světovou onomastiku zdůraznil jeho vytvoření modelové teorie pro onomastická bádání, jejíž nosnost prověřil nejen sám jubilant, ale také další představitelé onomastiky české i zahraniční, a která je vysvětlena např. již ve studiích ze 70. let *Toponymické modely a toponymický systém* („Slovo a slovesnost“ 33, 1972) a *Slovo tvorný model v české toponymii* („Slovo a slovesnost“ 37, 1976) a později v monografických pracích.

Dále M. Harvalík připomněl, že R. Šrámek je již řadu let členem týmu projektu Slovanského onomastického atlasu, význam této práce jubilant vysvětlil např. ve studiích *Die slawische Onomastik und der Slawische Onomastische Atlas* (sborník VIII mezinárodní slavistické kongres. Knjiga referata II., L–Y, Zagreb, 1978) a *Slovanský onomastický atlas – strukturní typy slovanské oikonymie* (sborník X. mezinárodní kongres na slavistice, Sofia, 1988; studii napsali H. Borek, E. Eichler, M. Majtán

² Manželka Rudolfa Šrámkova, PhDr. Marta Šrámková, významná etnoložka a folkloristka, je dcerou A. Kellnera. Vydala mj. řadu knih pohádek a pověstí z Brna a okolí i z dalších oblastí (Slezsko, Haná, Valašsko).

³ Tyto práce jsou citovány např. v monografiích: V. Blanár, *Teória vlastného mená*, Bratislava 1996; E. Eichler, *Ortsnamen zwischen Saale und Neiße*, Bd. 3, N-S, Bautzen 1993; S. Paikkala, *Se tavallinen Virtanen*, Tampere 2004.

⁴ J. Pleskalová, M. Krémová, R. Večerka, P. Karlík a kol., *Dějiny české jazykovědné bohemistiky*, Praha 2007.

a R. Šrámek). Milan Harvalík neopomenul ani redakční, ediční a organizátorskou činnost jubilanta: R. Šrámek řadu let působí v redakci časopisu „Acta Onomastica“, je členem Mezinárodní komise pro slovanskou onomastiku při Mezinárodním komitétu slavistů, od r. 2004 je čestným předsedou Onomastické komise AV ČR, v.v.i., a od roku 2007 členem Rady Ústavu pro jazyk český AV ČR, v.v.i. Řadu let také vede Návoslovnou komisi při Českém ústavu zeměměřičském a katastrálním. V roce 2008 se Rudolf Šrámek stal členem redakce mezinárodního časopisu „Slavia Occidentalis“, vydávaného v Poznani. Pravidelně se nejen účastní onomastických konferencí, ale bývá též jedním z editorů konferenčních sborníků, např. *Onomastika a škola 3. Chrématonyma z hlediska teorie a praxe* (Brno 1989), *Onymické systémy v regionech. Sborník příspěvků z 5. semináře »Onomastika škola«* (Hradec Králové 1995). Od 70. let se Rudolf Šrámek pravidelně účastní onomastických kongresů jako referent a zpravidla také jako člen organizačního výboru, několikrát byl jedním z editorů kongresových sborníků, např. *Onomastik. Akten des 18. Internationalen Kongresses für Namenforschung 2* (Tübingen 2000); *Acta XX Congreso internacional de Ciencias onomástica* (A Coruña, Fundación Pedro Barrié de la Maza, 2002).

Isolde Hausner (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien) poukázala na to, že R. Šrámek byl jedním z prvních, kdo po r. 1989 navázal a upevňoval kontakty české (resp. i slovenské) onomastiky s onomastikou rakouskou. Současný projekt slovníku *Familiennamen in Österreich*, jehož vedoucí řešitelkou je právě I. Hausner a na němž se Rudolf Šrámek podílí, ukazuje, jak důležitá taková spolupráce může být. Referentka upozornila také na další práce publikované v Rakousku, jejichž spoluautorem nebo editorem R. Šrámek byl: *Strukturtypen der slawischen Ortsnamen. Probeheft. Österreichische Namenforschung 21, 1993, č. 1* (Salzburg), studie *Sprache und Namen a Ortsnamen und ihre Herkunft* ve sborníku *Kulturführer Waldviertel, Weinviertel, Südmähren* (Wien 1996) napsal jubilant právě s I. Hausner. Po r. 2000 vyšly v Rakousku např. Šrámkovy studie *Zur Vornamenwahl bei den Österreichern und Tschechen in Wien vor hundert Jahren* (sborník *Sprache und Name in Mitteleuropa. Beiträge zu Namenkunde, Dialektologie und Sprachinselforschung. Festschrift für Maria Hornung*, Wien 2000), *Westslawische Parallelen zu Kärntner und Osttiroler Orts- und Bergnamen mit dem slaw. Lexem »(j)avorú, Ahorn«* (ein Beitrag zum Begriff Vergleichsmaterial) (sborník *Namen, Sprachen und Kulturen. Festschrift für Heinz Dieter Pohl zum 60. Geburtstag*, Wien 2002), *Toponyma a příjmení s předponou BEZ-, OHNE- v češtině (ke srovnání propriálních a apelativních pojmenování)* (sborník *Zeit – Ort – Erinnerung. Slawistische Erkundungen aus sprach-, literatur- und kulturwissenschaftlicher Perspektive*, Innsbruck 2006). V německých sbornících byly po r. 2000 publikovány mj. Šrámkovy studie *Zur Variabilität der Eigennamen* (sborník *Normen, Namen und Tendenzen in der Slavia*, München 2004), *Die Westorientierung der tschechischen Exonyme* (sborník *Das mittelalterliche Regensburg im Centrum Europas*, Regensburg 2006). R. Šrámek přispívá také do rakouských i německých onomastických časopisů, např. do *Österreichische Namenforschung* (Klagenfurt) nebo *Onomastica Slavogermanica* a *Namenkundliche Infor-*

mationen (Leipzig). Vyšly v nich např. jeho studie *Die appellativische und die propriale Sprachsphäre* („Österreichische Namenforschung“ 19, 1991), *Zur Auswertung der Flurnamen der slawischer Herkunft in Kals (mit Bemerkungen zum Ortsnamen Kals)* („Österreichische Namenforschung“ 25, 1997), *Acker-, -acker in tschechischen Flurnamen* („Onomastica Slavogermanica“ 1998). V *Namenkundliche Informationen* Šrámek publikoval i zprávy o onomastických konferencích a onomastických výzumech v různých evropských zemích a medailony významných onomastiků českých i zahraničních. V českých lingvistických časopisech a sbornících jubilant pravidelně seznamuje české zájemce s pracemi rakouských a německých lingvistů (např. F. Debusse, E. Eichlera, E. Hansacka, I. Hausner, H. D. Pohla, W. Wenzela) prostřednictvím svých recenzí.

Další účastnice konference *Alexandra Cieślikowa* (Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków) se zamýšlela nejen nad spoluprací R. Šrámka s onomastikou polskou (spolupracoval např. s H. Borkem, E. Brezou, R. Mrózkiem...), ale také nad jeho významným místem ve slovanské onomastice vůbec. Podobně jako již M. Harvalík věnovala i A. Cieślikowa pozornost otázkám obecně metodologickým řešením R. Šrámek, např. problematice centra a periferie v systému proprií, a připomněla pravidelnou účast R. Šrámka na onomastických konferencích v Polsku a jeho publikace v polských časopisech a sbornících – uveďme např. studie *Slovanská onomastika a onomastická teorie* (sborník *Toponimia i oronymia*, Kraków 2001), *Henryk Borek a teorie onomastiky* (sborník *Region w świetle nazw miejscowych. W setną rocznicę urodzin Profesora Stanisława Rosponda. W dwudziestą rocznicę śmierci Profesora Henryka Borka*, Opole 2007), *Namen als Konfliktpotential im Europäischen Kontext* v (s Barbarou Czopek-Kopciuch; „Onomastica“ XII, 2008). Za nejvýznamnější můžeme považovat autorský podíl R. Šrámka na encyklopedii *Słowiańska onomastyka* (tom I – 2002, tom II – 2003), v níž zpracoval hesla týkající se onomastických teorií, etymologie vlastních jmen, kapitoly o slovotvorných kategoriích v tvoření vlastních jmen, o vývoji jmen obcí a jejich klasifikaci. Několik prací publikovaných v Polsku napsal R. Šrámek společně s M. Šrámkovou, např. *Postavy a jména svatých v lidové kultuře a v neoficiální komunikaci* (sborník *Język religijny dawniej i dziś*, Poznań 2004), *Metaforické atributy Panny Marie v textech kostelních písní* (sborník *Język religijny dawniej i dziś II*, Poznań 2005), *Pozdrav Pán Bůh – Dejž to Pán Bůh. Křesťanské pozdravy a formule* (sborník *Język religijny dawniej i dziś III*, Poznań 2007), *Problém definování urbanonymie* (sborník *Spisane słowa, formy i myśli. Práce ofiarowane Profesorowi Zygmuntowi Zagórskiemu w 80. rocznicę urodzin*, Poznań 2008). V českých jazykovědných časopisech Šrámek publikoval řadu recenzí na polské onomastické práce H. Borka, E. Brezy, ale také R. Mrózka, B. Kreji aj.

Na význam R. Šrámka pro slovenskou onomastiku odkázal ve svém vystoupení několikrát *Pavol Žigo* (Univerzita Komenského v Bratislavě). Poukazoval na to, že vědecká práce R. Šrámka začínala v dialektologii a zdůraznil podíl jubilanta na několikadílné publikaci *Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas* (o tom viz i později).

A při této příležitosti upozorňoval P. Žigo na to, jak se právě při sběru dialektologického materiálu ukazuje sepětí apelativní a propriální sféry jazyka a také vliv slovotvorných prostředků a postupů u apelativ na postupy a prostředky tvoření proprií, které bývají odlišné v různých regionech, a jak na tyto aspekty v systému proprií upozorňuje právě R. Šrámek. Ten se také zúčastnil řady onomastických konferencí pořádaných na Slovensku (Prešov, Bratislava), spolupracoval s tamní grantovou agenturou Vega, byl a stále je konzultantem doktorandů v oboru onomastika a členem komisí pro obhajoby disertačních prací. V českých jazykovědných časopisech a sbornících publikoval recenze na slovenské onomastické práce (např. M. Majtána, V. Blanára, A. Habovštiaka, J. Matejčíka) i na slovenské onomastické sborníky.

Konferenci uzavíralo vystoupení *Pavla Boháče*, tajemníka Návoslovné komise Českého ústavu zeměměřičského a katastrálního (ČÚZK) v Praze. R. Šrámek s ním spolupracuje již řadu let nejen jako předseda Návoslovné komise, ale též jako recenzent řady publikací. Pavel Boháč ukázal důležitou funkci onomastiky pro praxi při standardizaci zeměpisných jmen domácích i cizích a spolu s R. Šrámkem i dalšími účastníky konference hovořili o problémech při snaze sjednotit zeměpisná jména. Opomenuto nebylo ani místo exonym v systému proprií: o jejich významu a místu v propriálním systému a v kulturním dědictví jazyka proběhla na konferenci delší diskuse, které se vedle R. Šrámka a všech referentů zúčastnili i další lingvisté (mj. P. Hauser, T. Káňa, J. Baroková, H. Peloušková). R. Šrámek je také spoluautorem publikace *Index českých exonym* (2006), kterou vydal ČÚZK.

Jak napovídá název konference, pozornost v jejím průběhu byla věnována především onomastické činnosti R. Šrámka. Ovšem ani další specializace jubilanta – dialektologie, jak už napovědělo vystoupení P. Žiga, nezůstala zcela bez povšimnutí. Již v 70. letech publikoval práce R. Šrámek spojující poznatky obou oborů, např. *Vztah onomastiky a dialektologie* (časopis „Onomastica Jugoslavica“ V, 1975, Zagreb).

Ivana Kolářová, Brno